

סיכום

לאיזה כיוון חברתי-כלכלי הולכת מדינת ישראל? היום, אחרי מחאת קיץ 2011 ולפני המשך המחאה הצפוי בקיץ 2012, עדיין מוקדם לומר. נראה כי חלקים גדולים מהציבור מבינים כי מדיניות הממשלות בעשורים האחרונים השאירה את זכויותיהם החברתיות מאחור, והם כואבים את ההידרדרות החברתית.

מחקרים מצביעים על כך שמרבית הציבור בישראל אינו שבע רצון מהמדיניות הכלכלית הקיימת, והוא מעדיף באופן מובהק דגם מרחיב של מדינת רווחה ואף מגלה נכונות לשלם על כך בהגדלת המסים. בסקר שערך המכון הישראלי לדמוקרטיה ב-2010 נמצא כי 82% מהישראלים סבורים שיש לתת טיפול רפואי בחינם גם לחולה שאין לו כל ביטוח רפואי, וכי 79% מהישראלים גורסים שכדי לשמור על הדמוקרטיה ישראל חייבת להשקיע כסף במערכת החינוך באזורי מצוקה, גם על חשבון נושאים אחרים.⁵⁶³

במחקר אחר שערכו חוקרים מאוניברסיטת בן גוריון באוגוסט 2011 הסכים הציבור במידה רבה עם האמירות: "צריך להתעקש ולאץ את הממשלה לספק שירותים ציבוריים"; "המדינה צריכה לדאוג יותר לתנאי החיים של אוכלוסיות חלשות יותר מאשר לשאר האזרחים"; ו"על המדינה לספק לכל אזרח הכנסה מינימלית". הסקר בדק גם מה האזרחים מוכנים לתת בתמורה, בצורת מסים, וגם בבדיקה זאת התברר שהציבור "חברתי" יותר ממה שהיה מקובל לחשוב. הנשאלים הסכימו במידה רבה עם האמירה: "אני מוכן לשלם יותר מסים על חינוך חנם". אמירות דומות, שהחלו ב"אני מוכן לשלם יותר מסים" והמשיכו ב"ביטוח בריאות ממלכתי טוב יותר", "פנסיה גדולה יותר", "דמי אבטלה גדולים יותר", "סיוע בשיכון לזוגות צעירים", "הגדלת קצבאות הילדים", ו"הגדלת הזכויות הסוציאליות, כמו חופשת מחלה", זכו למידה בינונית עד רבה של הסכמה.⁵⁶⁴

לעומת זאת, ממשלת ישראל טרם שינתה את תפיסת עולמה, והיא עסוקה בהשתקת המחאה הציבורית באמצעים שונים. היוזמות שקידמה הממשלה בחודשים האחרונים בנושאים ספציפיים, כמו הרחבת החינוך לגיל הרך, אמנם מבורכות, אך חלקיות ועדיין אינן בגדר שינוי כיוון משמעותי. שינוי כזה יחייב החלטות מרחיקות לכת הרבה יותר בתחומי המיסוי,

⁵⁶³ אשר אריאן ואחי, מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010: ערכים דמוקרטיים בישראל הלכה למעשה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, ספטמבר 2010,

http://www.idi.org.il/events1/Events_The_President's_Conference/2010/Pages/2010_main.aspx

⁵⁶⁴ שלמה מזרחי, פני יובל וניסים כהן, מדינת הרווחה, פוליטיקה אלטרנטיבית ודעת קהל: ישראל 2011, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, ספטמבר 2011, <http://tinyurl.com/7gabaso>

הקצאות התקציבים לשירותים החברתיים ואחריות הממשלה לאספקתם, ושורה ארוכה של שינויי חקיקה.

הקישור של הכאב ושל המצוקות של הציבור לכך שיש שיטה, שיש מדיניות ממשלתית שגורמת לכל אלו, הוא לא ברור מאליו. הוא דורש ידע והבנה של שיטות כלכליות וחברתיות והתעמקות שכמעט לא הייתה קיימת בשיח הציבורי בישראל זמן רב מדי. במדינה עם מצב ביטחוני מעורער דרך קבע היה קל מאוד לפוליטיקאים להתחמק מכך, ומי שהובילו לקיצוץ בהוצאות החברתיות עשו זאת בתחכום ובאדישות. הם לא שיערו כנראה לאיזו תחתית תוביל אותנו שיטה שמתעלמת מצרכים חברתיים ומטפחת דרדור והפרטות של שירותים חברתיים.

הדיון הציבורי על המדיניות החברתית-כלכלית בישראל החל בקיץ 2011, ואנו עדיין בתחילתו של שינוי השיח. לציבור בישראל ברור היום שחינוך, בריאות, דיור, תעסוקה ורווחה אינם מוצרי צריכה אלא זכויות אדם בסיסיות. עכשיו מתחילים לדבר על ההחלטות שלקחו אותם מאיתנו. אנו בתחילתו של תהליך ארוך של הבשלה וייקח זמן עד שהמציאות תראה אחרת, אבל עצם שינוי השיח והפניית האצבע לאחריות הממשלה הם התחלה מבטיחה.

בדוח שלפניכם ביקשנו לרדת לעומקם של דברים ולבחון את השיטות בהן השתמשו הממשלות בעשורים האחרונים כדי להשליט סדר יום חברתי-כלכלי מסוים. הדגמנו את שרשרת הפעולות שנקטו: קיצוצים תקציביים, הפרטות, שינויים במערכת המס, חוקי הסדרים, אי מימוש של חוקים חברתיים, והשגת גיבוי של המערכת המשפטית. במקביל לאלו נעשו מאמצים להשתיק או לרמוס את מי שניסו להתנגד ולהרים את קולם נגד מדיניות הממשלות.

ביקשנו לחשוף את האמצעים שבהן השתמשו הממשלות כדי להבין בצורה מושכלת "איך זה קרה לנו": איך הפכה מדינת ישראל ממדינה שביקשה להבטיח לאזרחיה רווחה חברתית למדינה המפקירה את הזכויות החברתיות של אזרחיה וגורמת לרובם למאבק מתמיד רק כדי לגמור את החודש. חשוב בעינינו לראות כי לא מדובר במהלך אחד אלא בשורה ארוכה של פעולות ושל החלטות שנקטו לגבי כל אחד מהשירותים החברתיים, כחלק ממדיניות כוללת. זיהוי של השיטות השונות מאפשר הבנה מדויקת וכוללת יותר של מה שנעשה, ותקוותנו היא שהאפשרות לעקוב אחר הידרדרותם של השירותים החברתיים בדרך זו ולנתח תוליד מסקנות לגבי העבר ותובנות לגבי העתיד. מעקב אחר מהלכי הממשלה בעתיד בתחומים החברתיים דרך הפריזמה המוצעת בדוח זה עשויה לאפשר את ניטורם בזמן אמת ולשמש כלי חשוב במאבק לשינוי חברתי.

אנו מאמינים שלכולנו יש אחריות לפתח את הידע, להשתתף בשיח החברתי ולהשפיע על מקבלי ההחלטות. זו המשמעות של להיות אזרח שאיכפת לו. מנקודת המבט של זכויות האדם החברתיות ברור שממשלה שתהיה קשובה לציבור ולצרכיו צריכה לנהוג באופן אחר מזה שבו נהגו ממשלות ישראל בעשורים האחרונים. עליה להוביל שינוי תפיסה ולהנהיג תוכנית רחבה לשיקום חברתי, שתכלול את השינויים התקציביים והחקיקתיים הנדרשים.

אנו תקווה כי דוח זה ישמש להבנת המנגנונים שמאחורי מדיניות הממשלות, ויהווה השראה למאבקים חברתיים נוספים ומכשיר להמשך העבודה הסיזיפית להשגת צדק חברתי ולמימוש הזכויות החברתיות של תושבי מדינת ישראל.